Oscar Arnulfo Romero, na 45 jaar uitdagend actueel
(2) Bevrijdingstheologie: een andere manier van 'kerk-zijn'

Lezing

De HEER zei: 'Ik heb gezien hoe ellendig mijn volk er in Egypte aan toe is, Ik heb hun jammerklachten over hun onderdrukkers gehoord, Ik weet hoe ze lijden. Daarom ben Ik afgedaald om hen uit de macht van de Egyptenaren te bevrijden, en om hen uit Egypte naar een mooi en uitgestrekt land te brengen, een land dat overvloeit van melk en honing, het gebied van de Kanaänieten, de Hethieten, Amorieten, Perizzieten, Chiwwieten en Jebusieten. De jammerklacht van de Israëlieten is tot Mij doorgedrongen en Ik heb gezien hoe wreed de Egyptenaren hen onderdrukken.

Ex 3,7-9 (NBV21)

Overweging

Goeie morgen iedereen.
Vorige week deelde Karel een kort overzicht van het leven van aartsbisschop Romero en zijn langzaam groeiend bekeringsproces dat uiteindelijk uitmondde in zijn brutale dood.
Naar aanleiding van zijn zaligverklaring (2015) ontstond er een merkwaardige discussie over zijn mogelijke relatie met de theologie van de Bevrijding. Sommigen wilden absoluut bewijzen dat hij er nooit iets mee te maken had en anderen zegden dat Paus Franciscus een bevrijdingstheoloog had zalig verklaard. In deze reflectie hoop ik daarin wat licht te brengen, zodat het ook uitdaging wordt voor ons vandaag.

Punt één. In de periode dat Mgr. Romero hulpbisschop was van San Salvador publiceerde hij in de wekelijkse krant van het aartsbisdom verschillende artikels met bezwaren tegen politieke theologie en tegen de bevrijdingstheologie. Hij bestreed die nieuwe en zeldzame *"… christologieën of ecclesiologieën die doen denken aan de oude dwalingen van het modernisme". Hij waarschuwde* daarmee tegen diegenen die volgens hem de bevrijding alleen in de materiële dimensie opvatten. Hij kende ook de kritiek van het Vaticaan op de verschillende strekkingen in de theologische ontwikkeling die begonnen was door Gustavo Gutierrez. In zijn preken heeft hij nooit geciteerd uit de bekende bevrijdingstheologen.

Punt 2. Anderzijds was Mgr. Romero sterk geëngageerd bij de armen en daarin had hij een **gemeenschappelijk uitgangspunt met de bevrijdingstheologie**, maar hij heeft wel een andere eigen weg bewandeld. Graag deel ik enkele flitsen uit dat proces.

In 1941, toen hij nog seminarist was schreef hij: "*De armen zijn de incarnatie van Christus. Door de lompen, de donkere ogen, de stank en de zweren, de schreeuw van psychisch zieken ontdekt en aanbidt de barmhartige ziel Christus".* In die tijd citeerde hij ook Johannes Chrysóstomos: "Wilt u het lichaam van Christus eren, veracht het dan niet als je het naakt in de armen vindt".

Toen hij bisschop was in Santiago de María is hij werkelijk gebotst op de armoede, zo getuigen verschillende priesters uit dat bisdom.

In 1977 zei hij dat hij inspiratie vond bij de bevrijdingstheologie zoals de toenmalige Argentijnse kardinaal Eduardo Pironio die uitdrukte in zijn boeken zoals "evangelisatie en bevrijding", "kerk volk van God", "tijden van hoop". Romero beschreef zijn eigen theologische reflectie eerder als een theologie van de transfiguratie: de weg van verlossing loopt door de kruisweg en door het kruis, maar het einddoel van de christenen gaat verder dan de geschiedenis: de rechtvaardige wereld is de voorkamer van de werkelijke verlossing.

Punt 3. Wanneer we het geheel van de bevrijdingstheologieën bekijken zien we – ondanks grote verschillen - drie gemeenschappelijke fundamentele principes.

Het eerste en belangrijkste principe is de optie voor de armen, en dit gebaseerd op de Bijbel. De God van Israël heeft zich altijd geopenbaard als een God Die opkomt voor de onderdrukten, de zwakken, de wezen en weduwen en de vreemdeling. Zo is ook de God van Jezus, Die aan de armen het goede nieuws van het Koninkrijk van God verkondigt. De optie voor de armen staat centraal in het christelijk geloof en daarom ook in de bevrijdingstheologie.

Het tweede principe is de aandacht die besteed wordt aan de tekenen van de tijd als een manifestatie van Gods actieve en dynamische aanwezigheid in de geschiedenis. Na Vaticaan II spreekt de "theologie van de tekenen van de tijd" over de mysterievolle en dynamische eenheid tussen de wereldgeschiedenis en de heilsgeschiedenis, en tegelijk over de spanning binnen die twee.

Het derde principe is het praktische doel van de bevrijdingstheologie, aangezien zij wil bijdragen aan de transformatie en de humanisering van deze wereld. De bevrijdingstheologie volgt de methode van zien-oordelen-handelen en is ze gebaseerd op de praxis van het volgen van Jezus.

Punt 4. In welke mate erkennen we deze drie principes in de preken en de praxis van Aartsbisschop Romero?

1. **De optie voor de armen.**

Mgr. Romero spreekt, in verband met de verschrikkelijke mensenrechtenschendingen, keer op keer over de mens als beeld en gelijkenis van God. "… *Er is geen dichotomie tussen het beeld van God en de mens. Wie een mens martelt, wie een mens heeft beledigd, wie een mens heeft overreden, die heeft het beeld van God beledigd, en de Kerk voelt dat dit kruis, dit martelaarschap het hare is.*"

Bijna constant verwijst Romero naar de profeten van het Eerste Testament voor wie God ontmoeten en gerechtigheid beoefenen onafscheidelijk zijn. Hij vond God aanwezig in de armen. **Dit was de meest diepgaande ervaring van zijn leven.** Voor hem is 'de zonde van de armoede' het gevolg van onrecht. Die armoede is 'zondig', omdat ze de mens het recht op een waardig leven ontzegt. Deze armoede is dan ook een regelrechte aanklacht tegen de maatschappij. Hij kende heel goed de vreselijke aspecten en dimensies van ellende en miserie.

1. **De tekenen van de tijd.**

Een essentiële dimensie van Oscar Romero's bekeringsproces bestond in het steeds opnieuw willen beantwoorden aan de wil van God, te midden van de veranderende omstandigheden van de geschiedenis. In zijn homilieën besteedde hij altijd veel aandacht aan 'de gebeurtenissen van de week'. Op die manier vertelde hij de waarheid over wat er die week in het land gebeurd was. Hij noemde de slachtoffers bij naam en sprak er altijd met waardigheid over. Voor zover mogelijk citeerde hij ook de namen van de daders. Hij zag de gebeurtenissen van de week niet als louter nieuwsberichten, maar als tekenen van de tijd, waarin Gods aanwezigheid of afwezigheid duidelijk werd in de concrete omstandigheden van El Salvador. Hij sprak over "… *een kostbare theologie van de tekenen van de tijd*."

2. **De praxis.**

De waarheid van het Evangelie is niet alleen een kwestie van theorie en theologie, maar ze moet geleefd worden en in praktijk gebracht. Dit is precies wat er gebeurde met Aartsbisschop Romero, want hij bracht in praktijk wat hij predikte. Zijn leven en zijn dood waren op zichzelf een echte homilie en een stuk evangelie, dat wil zeggen 'goed nieuws' voor kwetsbare mensen. Hij stelde zich volledig in dienst van wat hij predikte. Voor hem was de levende praktijk belangrijker dan alle subtiele gedachten en grote theorieën. Zijn 'werk' was het getuigenis van zijn leven. Hij was vooral een man van het gesproken woord. Maar zijn prediking, zijn persoon en zijn pastorale práxis vielen existentieel samen. En daarin ligt zijn authenticiteit.

Punt 5. Maar de originaliteit van de diepgaande spirituele en theologische intuïtie van Aartsbisschop Romero ligt zonder twijfel in de verbinding van het lot en het lijden van het Salvadoraanse volk met de figuur van de lijdende dienaar van God en met de gekruisigde Christus. Romero had het daarbij altijd weer

over ‘het gekruisigde volk’. Op deze manier inspireerde en bevruchtte hij de theologie van de Spaans Salvadoraanse bevrijdingstheologen Ignacio Ellacuría en Jon Sobrino. De eerste keer dat hij deze associatie maakte was in zijn homilie van 19 juni 1977 in Aguilares, nadat militairen de stad hadden ingenomen. Bij die gelegenheid verwees hij naar een zin van de profeet Zacharia, geciteerd in het Evangelie van Johannes, over de dood van Jezus aan het kruis: ‘Dan zullen zij opzien naar hem, die zij doorstoken hebben’(Zach 12, 10 – Joh 19, 37). Romero nam deze zin over en paste die toe op de bevolking van Aguilares. “… *Jullie zijn het beeld van de Goddelijke Doorboorde, over wie de eerste lezing ons spreekt in een profetische, mysterieuze taal, maar die Christus voorstelt, genageld aan het kruis en doorboord met de lans. Het is het beeld van alle volkeren die, net als Aguilares, doorboord en verwoest worden.”*

In zijn toespraak bij het ontvangen van zijn eredoctoraat in Leuven, sprak hij opnieuw kernachtig over de identificatie van het gemartelde volk met de lijdende dienaar van God en met de gekruisigde Zoon van God. *“… De echte vervolging is gericht tegen het arme volk, dat vandaag het lichaam van Christus in de geschiedenis is. Zij zijn het gekruisigde volk, zoals Jezus; het vervolgde volk, zoals de Knecht van Jahweh. Zij zijn degenen die in hun lichaam voltooien wat ontbreekt in de passie van Christus.”*

Het hele bekeringsproces dat Romero heeft doorgemaakt betekende zo ook een belangrijke verandering in zijn houding ten opzichte van de gangbare bevrijdingstheologie. Had hij die eerst als een gevaarlijke theologische rage beschouwd, toch koos hij Ignacio Ellacuría en Jon Sobrino uit om zijn intieme theologische adviseurs te worden.

De fundamentele principes van de bevrijdingstheologie - de optie voor de armen, de tekenen van de tijd en, de praktijk en methode van zien-oordelen-handelen - zijn terug te vinden in zijn homilieën en pastorale brieven, en ze hebben zijn pastoraat ten zeerste beïnvloed.

Als wij het vandaag aandurven de 45ste verjaardag van het martelaarschap van Mgr. Romero te gedenken, dan moeten we minstens ook diezelfde drie principes waar maken in ons leven.

- Duidelijke optie voor de armen, verder dan weldadigheid, maar ook in de strijd om gerechtigheid. Zij zijn de doorstokenen vandaag. In hen komt Christus ons tegemoet.
- Samen leren heel aandachtig de tekenen van de tijd te verstaan, niet blijven leven en geloven zoals in het verleden, maar ons laten begeesteren door die telkens nieuwe tekens van Gods scheppende en bevrijdende aanwezigheid, in een wereld van verschuivingen en pluraliteit, r, ook in de internationale crisis die we vandaag ervaren, aan de rand van de afgrond van verrechtsing, militarisering en oorlog.
- Christen zijn is een kwestie van gelovige praxis en al de andere dimensies moeten in dienst staan van die praxis: de humanisering van de wereld in de strijd tegen alles wat zo inhumaan is.

Mgr. Romero, de heilige Oscar Romero, bisschop en martelaar, stelt ons ook vandaag en ook hier voor grote uitdagingen.

Muurschildering aangebracht in de internationale luchthaven "San Oscar Arnulfo Romero y Galdámez" van El Salvador.

Ludo Van de Velde
De Lier, Brugge, 16 maart 2025